

ROHAN HERCEG KISEBBSÉGI SZERZŐDÉSTERVEZETE

ROHAN Károly Antal herceg annak a fiatal nemzedéknek, amelyik a háborúban és a háború utáni események hatása alatt lett férfivá, egyik legjellegzetesebb és legérdekesebb képviselője. Francia neve dacára önérzetesen vallja magát osztrák-németnek. De gyermekkorát Csehországban élte, ahol akkor a legélesebb nemzetiségi harcok dúltak. Ma Ausztria belpolitikájában erőteljesen követeli azt az alkotmány reformot, mely a jelenlegi általános és titkos választójogon felépült demokratikus parlamentarizmus helyébe olyan organikus államot akar felépíteni, amely a társadalom összes osztályait azok különböző jelentősége szerint igazságosan egybefoglalja. Szoros kapcsolatot tart fenn az olasz fasizmussal, de hangoztatja, hogy azt nem kívánja Ausztria közéletébe egyszerűen átültetni. Rohan herceg azonban egyúttal a bolsevizmusról is olyan könyvet írt, melyet egyesek az orosz sphinx legkitűnőbb megvilágításának tartanak, míg mások azt állítják, hogy e könyv a moszkvai terroristáknak egyenes dicsőítése volna. De Rohan herceg széleskörű publicisztikai tevékenységében még más ellentmondások is feltalálhatók. Érintkezésben van a német nemzeti gondolat vezető egyéniségeivel és szervezeteivel, és büszke arra, hogy alsóausztriai kastélyában évekkal ezelőtt, megelőzve Briand és Stresemann közeledését, először találkoztak francia és német kultúrpolitikusok közös eszmék megbeszélése végett. Rohan herceg folyóirata, a Berlinben megjelenő „Europäische Revue“, most már 6-ik évfolyamában van és programjára jellemző az, hogy az „Europäische Revue“ munkatársai között a következő neveket találhatjuk: a magyarok között Hunyady Ferenc gróf és Hantos Elemér; Stresemann, Keyserling gróf, Holpach professzor, Thomas Mann, Hoetzsch professzor, Reinhold Péter volt németbirodalmi pénzügyminiszter, Seipel prelátus, Schober kancellár, Kienböck volt osztrák pénzügyminiszter, dr. Wotawa, az osztrák „grossdeutsch“ párt elnöke, Friedrich v. Wiesner; azután Loucheur, Caillaux és végre Benes Eduard.

A 40 éven felüli generáció ilyen ellentéteknek egy szinten való megjelenését megérteni nem tudja. Az, amit elvesztettünk, oly értékes volt számunkra, hogy nemcsak azon politikai tényekkel nem tudunk megbarátkozni, melyek a háború előtti európai helyzetet félretolták, hanem a régi eszmék helyébe lépő új igyekezeteket átmeneti túlzásoknak érezzük, melyek helyén a teljes konszolidáció bekövetkezése után megint csak a háború előtti világnézetek fognak győzedelmeskedni. Nem tudjuk magunkévá tenni azt a felfogást, hogy a világháború és

az azután következő forradalmak az emberek gondolkozását és kultúráját teljesen megváltoztatták. Utóvégre a múlt évszázadokban is voltak nagy háborúk, anélkül, hogy az emberi nem szellemi és politikai fejlődésében egész új korszakot kezdtek volna meg. Az a fiatal nemzedék azonban, amely 1914-ben körülbelül abban a korban volt, hogy csak akkor kezdetet öntudatosan látni és szemlélődni, mindazt, ami az elmúlt 16 év óta bekövetkezett, saját első személyi élményének tudja, amely alól senki magát kivonni nem képes. Csak így megmagyarázható az, hogy Rohan herceg, aki ma 32 éves, és sokan, akik hasonlóképpen gondolkoznak, mint ő, összeegyeztethetőnek vélik oly világnézeti ellentmondásokat, amelyeken mi idősebbek nem tudjuk magunkat túltenni; és egyúttal bíznak és remélnek egy szebb jövőt, mely nem a múltnak visszatérése, hanem az emberi haladásnak egy egészen új és tökéletesebb produktuma lenne.

ILY BEÁLLÍTÁSBAN kell Rohan herceg azon kezdeményezését értelmezni, hogy a folyó év első hónapjaiban Bécsben, majd Melk melletti kastélyában értekezletre hívta össze több államnak a nemzeti kisebbségek sorsa iránt érdeklődő fiatalabb politikusát és publicistáját, hogy a volt Osztrák-Magyar Monarchia területére alkalmas kisebbségi szabályzatot dolgozzanak ki. Abból a meggyőződésből indult ki ez a próbálkozás, hogy a „békeszerződések“-kel egyáltalában nincs biztosítva Európa békéje; hogy a Népszövetség által hirdetett kultúr-eszmék és a győző államhatalmak háborús fegyverkezése között évről-évre mélyebb és fenyegetőbb lesz a szakadék; s hogy a kisebbségi kérdés rendezetlensége az egyik oka a népek és nemzetek azon szemmel látható eltávolodásának, mely hovatovább újabb európai katasztrófához kell hogy vezessen. Rohan herceg nagy különbséget tesz a nyugateurópai és a keleteurópai kisebbségek között. Szerinte a genfi nemzetközi kisebbségi kongresszusnak egyik hibája volna az, ha túlságosan általánosít és ugyanazokat az elveket állítja fel pl. a spanyolországi katalonaiak, mint az észtországi balti németek vagy pedig a romániai ukránok számára. A genfi kongresszus által képviselt nemzetközi kisebbségi mozgalom az igazság és az erkölcs általános európai érvényű parancsaiból indul ki, s Rohan herceg ezen universalismus helyett a történelmi és a geográfiai viszonyok tekintetbe vételét, valamint a kölcsönösség elvét tartja eredményesebbeknek. Abból indul ki, hogy a volt Ausztria-Magyarország népei legjobban ismerik a nemzetiségi harcok veszedelmeit s hogy ezen tapasztalatok arra készíthetnék a volt monarchia területét elfoglaló utódállamokat, hogy egymással a kisebbségi jog teljes anyagát felölelő államszerződéseket kössenek. Úgy látszik, tisztában volt Rohan herceg azzal, hogy az utódállamok kormányai egy ilyen indítványt a jelen atmoszférában alig tárgyalnának s azért felelős állásban nem levő politikusokat hívott egybe Magyarországból, Romániából, Csehszlovákiából és Ausztriából, hogy egy üyen, több állam között létrehozandó nemzetközi szerződés első tervezetét meghallgassák és megvitassák. A tervezet előadója dr. Ludwig Jordan volt, aki miniszteri titkár a bécsi Bundeskanzleramtban. A tanácskozás három napig tartott és néha éles formákat

vett fel, de végre létrejött a megegyezés, melynek szövege most az „Europäische Revue“ júniusi számában nyilvánosságra került. A tervezetnek az ad aktuálisabb jelentőséget, hogy először ültek együtt magyarok, németek, csehek és románok a célból, hogy a kisebbségi kérdésnek egy közös platformját találják meg.

NEM LEHET azt mondani, hogy különben első kísérlettel állnánk szemben. A békediktátumokban foglalt kisebbségi előírások óta többen foglalkoztak azzal, hogy a Wilson-féle kisebbségi elveket részletezzék és hogy általános érvényességre törekvő kisebbségi jogrendszert dolgozzanak ki. A Bernben 1919 március havában megtartott nemzetközi népszövetségi konferencia elé Rudolf Laun professzor a nemzeti kisebbségek védelmét szolgáló nemzetközi szerződés tervezetét terjesztette elő. Dr. Leo Epstein, a Csehszlovákiában működő német Népszövetségi Liga titkára, 1923 februárjában az akkor Párizsban gyűlésező Interparlamentáris Unióhoz egy 63 §-ból álló indokolt javaslatot nyújtott be, amely a nemzeti és vallási kisebbségek jogait egy nemzetközi szabályzatban kívánta összefoglalni. Végre prof. T. Ruysen, a népszövetségi ligák Uniója állandó kisebbségi bizottságának a megbízásából, legutóbb egy „Generalstatut“ című tervezetét hozta, nyilvánosságra, amelyben azonban részletes szabályzatnak csak a körvonalai vannak megírva. Mindezen megoldási ideák azonban abból a feltevésből indultak ki, hogy talán valamikor a genfi népszövetség fogja magát elhatározni arra, hogy a kisebbségi elveket széleskörű és a való élet részleteiig kiható kisebbségi szabályzatban fogja az összes tagállamokkal elfogadtatni. A Rohan herceg kezdeményezésére visszavezethető fogalmazvány nem appellál a Népszövetségre, hanem az érdekelt államok között megállapodást lát lehetségesnek. Ez sem volna egészen új dolog; hiszen ismeretes, hogy Brűnben 1920-ban Ausztria és Csehszlovákia írtak alá kölcsönös kisebbségi szerződést, Rapallóban, szintén 1920-ban, Olaszország és Jugoszlávia között, és 1925-ben Lengyelország és Csehszlovákia között jöttek létre kisebbségi megállapodások; nem is szólva a Felső-Sziléziára vonatkozó többszörös német-lengyel kisebbségi egyezményekről. Az „Europäische Revue“ által közzétett „Entwurf eines Minderheitenstatuts“ azonban úgy van kontemplálva, hogy egyidejűleg több államra vonatkozna és csak akkor lépne életbe, ha legalább is három állam ratifikálná.

A NEMZETKÖZI SZERZŐDÉSTERVEZET 22 szakaszból áll. Ezek tartalma röviden a következő:

Az i. § az élet és szabadság teljes védelmét, a törvény előtti egyenlőséget, a polgári és politikai jogok azonosságát és a szabad nyelvhasználatot[^] biztosítja, szinte szószerint ugyanazokkal a szavakkal, melyek az ismert kisebbségi védelmi rendelkezésekben használatnak. Csak azon kisebbségi helynevek használatának külön felemlítése új e szakaszban, melyek csupán a kormányhatóságokkal való érintkezésben mellőzendők.

A 2. § szerint minden állampolgárnak joga van szabadon hatá-

rozni a felett, hogy milyen nemzetiségűnek vallja magát, amit felülvizsgálni semmiféle hatóságnak nem szabad. Természetesen joga van mindenkinek ahhoz is, hogy nemzetiségi hitvallását megváltoztassa.

A 3. § nagyon hasonlít a 4800/1903 magyar M. E. rendelet 19. §-ához, mely a kisebbségekhez tartozó magyar állampolgárokat az egyesülési és a gyülekezési jog terén a többi magyar állampolgárokkal egyenlő jogokkal ruházza fel. Ebben a szakaszban még az alapítványokról Van szó és arról, hogy a sajtójog terén nem állíthatók fel korlátozások, így különösen joguk van a kisebbségi állampolgároknak nyomtatványaikat a külföldre is elküldetni.

A 4. § a magán- és felekezeti iskolák alapítását engedélyezi körülbelül ugyanazon feltételek mellett, mint a Párizsban elfogadtatott kisebbségi védelmi intézkedések.

Az 5. § előírja azt, hogy az országgyűlésen, tartománygyűléseken és törvényhatósági gyűléseken valamely kisebbség nyelve akkor használható mint tárgyalási nyelv, ha az illető terület lakosságának egyötöd része a kérdéses kisebbséghez tartozik. Oly önkormányzati testületek, melyeknek területén valamely kisebbség a lakosság többségét alkotja, az írásbeli érintkezésben is a kisebbségi nyelvet használhatják.

A községi képviselőtestületi üléseken már az a kisebbség is saját anyanyelvén tanácskozhat, mely a községi lakosság 10%-át teszi ki.

A 6. § megfelel a fentemlített magyar M. E. rendelet 12. §-ának és az állami bíróságok előtti nyelvhasználatra vonatkozik. Ha valamely kisebbség az ország lakosságának egyötödét teszi, akkor már azon állami bíróságok illetőségi kerületében használhatja saját anyanyelvét, ahol a kisebbség a lakosság 10%-át teszi ki; különben minden illetőségi kerület 20%-ára rügő kisebbség léphet fel a bíróságoknál írásban és szóbeli előadásban saját anyanyelvén. Mindezen esetekben a bíróság köteles a tárgyalás nyelvét a kisebbség nyelvét használni és az ítéletet is ezen a nyelven kihirdetni, illetőleg kézbesíteni.

A 7. § az állami és az önkormányzati hatóságok hivatalos nyelvhasználatát rendezi és a kisebbségi nyelveknek akkor ad jogokat, ha az illető területen a lakosság egyötödét eléri, illetőleg ugyanezen jogokat megkapják akkor is, ha az összlakossághoz viszonyítva a kisebbség 20%-nál több, és a kérdéses kerületben megüti legalább is a 10%-ot.

A 8. § azt a kívánságot fejezi ki, miszerint a közigazgatási beosztásnál a nemzetiségi lakosság lehetőleg egybefoglaltassék.

A 9. § az állam kötelességévé teszi azt, hogy megfelelő számú nyilvános kisebbségi iskolák állíttassanak fel a kormány, vagy az önkormányzati testületek, illetőleg a felekezetek által; vagy pedig az állam az illető nemzetiségi kisebbségek megszervezendő kulturális önkormányzatára bízhatja a kisebbségi nyilvános iskolák fenntartását. Egyúttal megszabja ez a szakasz (hasonlóan a Párizsban létrejött kisebbségi védelmi intézkedésekhez), hogy a nyelvi kisebbségekhez tartozók az állami és más közületi költségvetésekben iskolai

célokra fordított összegekből a lélekszámúknak megfelelő arányt okvetlen megkapják.

A io. § szerint kisebbségi iskolák állítandók fel, illetőleg párhuzamos osztályok szervezendők akkor, hogyha valamelyik nyelvi kisebbséghez tartozó 40 tanköteles gyermek szülője ezt kívánja. 18 kisebbségi gyermek szüleinek indítványára az illető kisebbségi nyelv külön tanfolyamokban tanítandó. Középiskoláknak a kisebbségek nyelvén való felállítása akkor kötelező, ha 300 kisebbségi gyermek szülője ezt követeli. Polgári iskolák felállítása már 160 kisebbségi gyermek szülőjének javaslatára kötelező. Párhuzamos osztályokat akkor kell megszervezni, ha a középiskolák alsóbb osztályaiban 30 kisebbségi gyermek szülője s a felsőbb osztályokban legalább 20 kisebbségi gyermeké ehhez ragaszkodik.

Végre előírja ez a szakasz azt, hogy a kisebbségek számára felállított intézetekben a tanerőknek lehetőleg szintén ugyanazon kisebbséghez kell tartozniok. A tanfelügyeleti hatóságok összeállításánál tekintettel kell lenni az illető kisebbséghez tartozó állampolgárok részvételére. Az állam nyelve és az állam irodalma az összes nyilvános kisebbségi iskolákban kell hogy kötelező tantárgy legyen.

A ii. §-ban ki van kötve az, hogy kulturális autonómia esetén külföldi tanerők csak az állam előzetes engedélyével alkalmazhatók; és elő van írva egyúttal az is, hogy a kisebbségek, ha kulturális önkormányzatot gyakorolnak, akkor kötelesek is arról gondoskodni, hogy megfelelő nivójú iskolákat kellő számban tartsanak fenn.

A 12. § megtiltja azt, hogy a tankönyvekben egyes nemzetiségekről lekicsinyló olvasmányok foglaltassanak.

A 13. § az állam gazdasági törvényhozásában és az állam összes gazdasági intézkedéseinél akarja a teljes jogegyenlőséget a nyelvi kisebbségekhez tartozó állampolgárok javára biztosítani. Ha valamely állami intézkedés vagyoneletolódást idéz elő, akkor nem szabad azt oly módon keresztülvinni, hogy ezen vagyoneletolódás valamely kisebbség hátrányára szolgáljon, sőt egész vidékek nemzetiségi jellegét megváltoztassa.

A 14. §-ban azon feltételek vannak felsorolva, amelyek mellett a nemzeti kisebbségek kulturális önkormányzatot adhatnak maguknak. Ha 5000, politikai jogokkal teljesen rendelkező állampolgár azt kívánja, akkor legalább öt, de legfőljebb tíz tagból álló kisebbségi kultúratanács választandó, melynek az a feladata, hogy az illető nemzeti kisebbség nyelvi és kulturális jogait megvédje és gyakorolja és ez a kultúratanács teljes jogú közjogi testület hatalmává ruházandó fel. A kultúratanácsok még külföldi hivatalos és nemhivatalos kultúrintézményekkel is érintkezhetnek.

A 15. § pontosan körülírja a kultúratanácsok hatáskörét. Ha a kulturális önkormányzat bevezettetett, akkor a kultúratanács vezeti az állami ellenőrzés mellett a kisebbségi iskolákat, sőt közművelődési adókat is vehet ki a nemzeti kisebbségek tagjaira. De a kultúratanács felállítása nem jelenti okvetlenül az iskolai önkormányzatot. Ha az illető kultúratanács az iskolák fenntartását az államra vagy a felekezetekre bizza, akkor a kultúratanács hatásköre abból áll, hogy a nemzeti

kisebbségek igényeit az állami és egyházi hatóságokkal szemben érvényesítse, hogy a nemzeti kisebbségek tagjait képviselje az állam közigazgatási bíróságai előtt, ha a jelen szerződésben biztosított jogaik megsértését panaszolják; sőt joguk van a kultúratanácsoknak, a következő szakaszban előírt módon vegyes Döntőbíróságokhoz fordulni.

A 16. § szerint felállítandó vegyes Döntőbíróság oly nemzetközi bíróság, melybe az összes, a jelen szerződést aláíró államok tagokat delegálnak, mégpedig minden állam kettőt-kettőt, egy belföldi és egy külföldi jogászt. A konkrét esetben a vegyes Döntőbíróság három tagból fog állani. Az egyik bírót a panaszos nemzeti kisebbség közművelődési tanácsa választja ki a szerződő államok által megnevezett döntőbírók közül, a második bírót a panaszolt kormány választja ki, szintén az összes szerződő államhatalmak által megnevezett bírák közül. Az elnöknek is a szerződő államok által összeállított névsorban felvett jogásznak kell lenni. Ha az állami kormány és a kisebbségi kultúratanács által megnevezett két bírót nem tudnak egy elnökben megállapodni, akkor a Hágában székelő állandó nemzetközi törvényszék elnöke nevezi meg a döntőbíróági elnököt. A Döntőbíróság eljárását a panaszolt kormánynak elő kell segítenie a szükséges helyszíni szemlékkel és tanúvallomások engedélyezésével. A Döntőbíróság költségeit az érdekelt kormány fizeti. A vegyes Döntőbíróság hatásköre röviden az, hogy a jelenlegi szerződés magyarázata és alkalmazása kérdésében a kormányok és a nemzetiségi kisebbségek között felmerült vitákat ítéletileg elintézi.

A 17. § arra utasítja a szerződő államok kormányait, hogy a Döntőbíróságok ítéleteit jóhiszeműen hajtsák végre. Ha azonban az érdekelt kormány az ítéletet tárgyi vagy jogi szempontból tévesnek tartja, akkor joga van erről az összes szerződő államok kormányait értesíteni és a végrehajtást felfüggeszteni. Ha a szerződő államok valamelyikének kormánya a végrehajtás felfüggesztésébe nem nyugszik bele, akkor az egész ügy a Népszövetség tanácsa elé kerül.

A 18. § azt foglalja magában, hogy azok a viták a jelen szerződés magyarázata és alkalmazása tekintetében, melyek diplomáciai úton nem egyenlíthetők ki és amelyeket az érdekelt nemzeti kisebbség kultúratanácsa nem terjeszthet a vegyes Döntőbíróság elé, az Állandó Nemzetközi Bíróság illetékessége alá tartoznak. (Itt nyilván arra gondol a szövegezés, hogy valamelyik állam például megakadályozza a kisebbségi közművelődési tanács megválasztását, vagy pedig megakadályozza a vegyes Döntőbíróság előtt folyó per lefolytatását.)

A 19. § ugyanazt mondja, mint a kisebbségek védelmére vonatkozó összes ismert rendelkezések, hogy t. i. a jelen szerződés intézkedéseinek semmiféle törvény vagy hivatalos rendelkezés ellent nem mondhat. A fentemlített 1., 2., 3., 4., 5. és 17. §-okban biztosított jogok állampolgári politikai jogoknak számítanak és a közigazgatási bíróság előtt azok megsértése panasz tárgyává tehető. Ezen szakasz még azt is előírja, hogy az államnak arról is gondoskodnia kell, hogy a népszámlálásnál a nemzeti kisebbségek megfelelően tekintetbe véteszenek, továbbá, hogy a fenti 2-ik szakaszban előírt vallomást arról, vajjon tartoznak-e, s ha igen, milyen nemzeti kisebbséghez, szabadon

és szabályszerűen megtehessek. A jelen szerződés aláírásától számított egy éven belül meg kell alapítani a kisebbségi közművelődési tanácsokat is.

A 20. § csak annyit mond, hogy más oly államszerződések, melyek egyes nemzeti kisebbségek messzebbmenő jogokat biztosítanak, érvényben maradnak.

A 21. § szerint jelen államszerződés akkor lép érvénybe, ha legalább három állam ratifikálja.

A 22. és utolsó § a kisebbségi szerződés érvényét öt évben szabja meg. Azután évről-évre felmondható.

EZ A RÖVID ÁTTEKINTÉS elegendő annak a megítélésére, hogy az előttünk fekvő fogalmazványban sok értékes gondolat van körülírva. Nemcsak a nemzeti kisebbségekhez tartozó egyes állampolgároknak kívánja az egyenlő elbánást garantálni, hanem a nemzeti kisebbségeket közjogi testületek rangjára emeli, amennyiben a „közművelődési tanácsiban központi szervet ad nekik s ezáltal a nemzeti kisebbségeket jogi személyiséggel ruházza fel. A tervbevett vegyes Döntőbíróság előtt ezen kultúr tanácsoknak felperességi joguk lenne. Mindez nagyon alkalmas volna arra, hogy a nemzetiségi politikai harcokat jogi térre terelje, ha a Rohan herceg-féle tervezet végeredményben nem riadna vissza attól, hogy az utolsó és jogerős döntést minden kisebbségi vitában a hágai Állandó Nemzetközi Bíróságra bízza. A javaslatba hozott szöveg szerint azonban az utolsó szó joga, úgy mint eddig, ezentúl is a genfi Népszövetségi Tanácsot illetné. Ott pedig tisztán a politikum határoz és nem a jog meg az igazság. Ezt még a győző hatalmaknak is el kell ismeriök, hiszen a Népszövetségi Tanács nem bírói, hanem politikai testület. Ha a kisebbségi védelemnek van valami értelme, akkor az az, hogy az eddig rendezetlen politikai, azaz hatalmi kérdésekből szabályok által rendezett jogi kérdéseket csinál. Az emberi haladás ott mutatkozik, ahol a káosz helyébe a társadalmi és jogi szervezet lép. Ez a kisebbségi jognak is az alapgondolata és ettől nem volna szabad soha eltérni.

Igaz annyi, hogy a Rohan herceg vezetése mellett tartott tanácskozáson elfogadott tervezet a döntőbírósági elvet beleilleszti a kisebbségi kérdés megoldásába, ha nem is a végső fokon. Ez is valami, ez is haladást jelent, különösen ha tekintetbe vesszük, hogy a Melk melletti értekezleten románok és csehek is jelen voltak. Ha valamelyik kisebbségi sérelem jogosságát egy ilyen nemzetközi szerződés megkötése után a közbeiktatott döntőbíróság megállapítaná, az elsőfokú ítélet által érintett állam nagy erkölcsi felelősséget vállalna azzal, ha a végrehajtást felfüggesztené és az ügyet a döntőbíróság határozatának félretételével mégis csak a Népszövetségi Tanács elé terjesztetné. Gyakorlatilag tehát mégis úgy állna a dolog, hogy a kisebbségi jogok részben az érdekelt államok közigazgatási bíróságai előtt, részben pedig nemzetközi döntőbíróságok segítségével oly védelmet nyernének, melyben ma még nem részesülnek. Ha tehát azt keressük, hogy a Rohan herceg-féle státútum mely tekintetben hoz valami újat, akkor nem annyira anyagjogi intézkedéseire kell rámutatnunk, mert azok

a fentiek szerint alig foglalnak mást magukban, mint a kisebbségi jogvédelem alapelveinek szokásos megszővevezését, hanem nřvumot jelent mindenestre az a perjogi intőzmény, hogy a kisebbségi sérelmek többoldalú nemzetközi szerződésben megszabott döntőbírótság elé kerülnének. Azon államok, amelyek Genfben minden alkalmat felhasználnak arra, hogy a kisebbségi jogvédelem mellett lojális nyilatkozatokat tegyenek, őřömmel kell, hogy üdvözöljék a jelen tervezetet, mert nem elég az, hogy szép jogelveket hirdetnek, azok mellett csak akkor foglalnak őřszintén állást, ha azoknak végrehajtását is biztosítják. A Rohan-főle szabályzat oly megoldási módot javasol, mely az őřsszes őřrdekelt államoktól már őřgyis elfogadott jogtételek tőřnyleges őřrvényrejtását egy nagy lépéssel előřbbre vinné.¹

GÜNDISCH GUIDO

¹ Ugyanezen témára egyik közelebbi számunkban más oldalról még vissza fogunk térni.

A szerk.